
Schoon? Basis op orde en inspelen op gedrag!

Gemeenten, provincies, waterschappen en natuurbeheerders worden dagelijks geconfronteerd met grote hoeveelheden vervuiling in hun gebied. Het aantal beschikbare oplossingen is groot; waar te beginnen? Het kiezen van de juiste instrumenten vraagt inzicht in de motivatie van veroorzakers. Stap daarbij over de grenzen van verantwoordelijkheden en contracten heen en zet in op gedragsverandering!

Zwerfafval: er is veel over te doen. Het staat al jaren in de top 3 van ergernissen. Politiek gezien speelt het in de lokale ambities voor schoon, duurzaam en leefbaar. Landelijk gezien speelt een verhitte, telkens terugkerende discussie over wel of niet invoeren van statiegeld op flesjes en blikjes. Dump van onder andere drugsafval en grof vuil haalt regelmatig het journaal nu onder andere natuurorganisaties de noodklok luiden. En de 'plasticsoep' is een actueel thema op vele vlakken. Aan aandacht geen gebrek. Er worden successen geboekt maar vooral op kleine schaal. Waarom?

Versnipperd

Zwerfafval ontstaat deels bewust (weggooien, dump, ontwijkgedrag) en deels onbewust (onder andere verlies en weersinvloeden), zo blijkt uit het oorzakenonderzoek zwerfafval van Milieu-centraal uit 2015. Uiteindelijk komt zwerfafval op straat, in groen of in water terecht. Als het niet wordt opgeruimd, spoelt het door naar zee, waar het opgaat in de plasticsoep. De verantwoordelijkheid voor het opruimen van het zwerfafval ligt vaak bij meerdere partijen, van vrijwilligers tot aannemers. Het opruimen maakt onderdeel uit van veegcontracten, integrale contracten of behoort tot de eigen verantwoordelijkheid van ondernemers via de 25-meterregel. Contracten zijn afgeka-

derd, afgeprijsd en vaak gebaseerd op ambitieniveaus, in een beeld- of prestatiebestek waar het toezicht op aansluit. De beloning voor de uitvoerende partij wordt in de meeste gevallen gekoppeld aan een gemiddeld beeld. Niet aan daadwerkelijk schoon, niet aan het aanpakken van de vervuilers en zeker niet aan het beeld 'brandschoon' waar de inwoners waarde aan hechten. Waardevolle details voor de aanpak ontbreken. Voelt iemand die opruimt zich verantwoordelijk voor het aanpakken van de bron?

Onvoldoende inzicht

Wanneer we de oorzaak van vervuiling kennen, liggen oplossingen voor het oprapen. Afgelopen jaren is een brede instrumentenmix voor de aanpak opgebouwd en voor iedereen beschikbaar. Met slim toegepaste afvalvoorzieningen, effectieve communicatie en structureel georganiseerde participatie worden in veel gemeenten fraaie resultaten behaald. De laatste jaren zijn deze instrumenten aangevuld met kennis over gedragsbeïnvloeding, die onder andere uit de marketingwereld is overgenomen. Het belonen van goed gedrag is eveneens effectief gebleken, waarbij waardering vaak belangrijker is dan een financiële beloning. Adoptie van buurten en afvalbakken werkt door de lokale verbondenheid met de plek. Communicatie met een duidelijke, herkenbare lokale bood-

schap ondersteunt deze activiteiten door de ‘schoonnorm’ uit te stralen. Bovendien hebben diverse gemeenten hun afvalbakkenbestand met bijna 40 procent gereduceerd zonder toename van vervuiling door gebiedsgerichte keuzes te maken. Ook bakken opvallender maken werkt, zoals groene afvalbakken in onder andere Rotterdam en Oosterhout laten zien.

Gedagsbeïnvloeding: de sleutel tot succes

Via de juiste instrumentenmix werken aan gedragsverandering, dat vormt de sleutel tot succes. Gedrag bewust en onbewust beïnvloeden, worden effectief door in te spelen op de situatie ter plekke, de ‘couleur locale’ van zowel omgeving als gebruikers. In Tilburg pakt de gemeente dit aan door in en rond flats in te zetten op verhoging van de beleving van publieke ruimten met technieken uit de gedragspsychologie. In samenwerking met woningcorporatie WonenBregburg zet de gemeente in op een mix aan acties, zoals verbeteren van de buitenruimte, opfleuren van donkere traphallen en containerruimten en communicatie. ‘Beeldbestekken hebben we opzij gezet’, legt Helmy van Ingen (wijkregisseur in Tilburg) uit. ‘We tonen dat wij zorg hebben voor onze omgeving en vragen burgers hetzelfde. Wij luisteren naar behoeften en leggen de basis, bewoners zorgen voor de plus die bestaat uit beter gedrag. Het kost energie, maar levert resultaat op; nauwelijks nog zwerfafval, minder dump en meer afvalscheiding. Iedereen plukt hier de vruchten van.’

Wanneer de voorwaarden aanwezig zijn, neemt positief gedrag toe en slecht gedrag af. Trekt vuil ook daadwerkelijk vuil aan? Omgevingsfactoren zoals inrichting, sfeer en onderhoudskwaliteit zijn bepa-

lend. Daar ontstaan eerste motieven voor normovertredingen, waarbij er geen vuil hoeft te zijn om vervuiling te laten ontstaan. Kortom, situatie en sfeer scheppen voorwaarden voor gedrag. Smalle straatjes vol met graffiti vervuilen snel. Het aanbrengen van grote muurschilderingen werkt simpel en effectief: minder vervuiling en minder fietsen die illegaal gestald worden en daarmee een betere beleving.

◀ Tilburg investeert gericht in de kwaliteit van de buitenruimte, om zo ook het gedrag van bewoners positief te beïnvloeden.

◀ Muurschilderingen in deze steeg in Breda zorgen voor minder vervuiling en minder overlast van geparkeerde fietsen.

Van pilots naar strategie en prioriteiten

Succesvolle projecten verspreid over het land vragen komende jaren een duidelijke koers en strategie. De fase van pilots uitvoeren is voorbij. Het daadwerkelijk realiseren van een schone buitenruimte vraagt een solide aanpak met strategie waarin voorzieningen, communicatie, participatie, inrichting en ook handhaving een plek krijgen in relatie tot de gedragsverandering. De komende jaren hebben gemeenten met de zwerfafvalvergoeding ruimte om extra inzet te plegen en stappen te zetten. Andere gebiedsbeheerders ontbreekt het aan deze middelen maar kennen dezelfde uitdaging, namelijk het inbedden van succesvolle projecten en innovatieve oplossingen in de dagelijkse praktijk. Gemeenten vervullen als verbinder tussen openbare ruimte en burgers een sleutelrol, waarbij andere gebiedsbeheerders aanhaken. Een schoner Nederland begint bij jezelf, en bij een solide aanpak! ●

WEBSITES

www.afvalcirculair.nl
www.anteagroup.nl
www.kenniswijzerzwerfafval.nl